

DELO

GLASILO KPI ZA SLOVENSKO NARODNO MANJŠINO

TRST - 10. marca 1990 - Leto XLII. - Štev. 5 - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II-B/70% - 700 lir

DELO - glasilo KPI za slovensko narodno manjšino - Direktor ALBIN ŠKERK - Ureja uredniški odbor - Odgovarja FERDI ZIDAR - Uredništvo in uprava: Trst, Ulica Capitolina 3, tel. 764872 - 744047 - Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi 2, tel. 0481/84436 - Poštni tekoči račun 14454342 - Letna naročnina 12.000 lir - Stavak in tisk: ZIT, Ul. dei Montecchi 6

Vsak dan 8. marec

ZAŠČITNI ZAKON

Začenja se bitka proti času

Po dolgem kolebanju in še daljšem obljubljanju je vlada na svoji seji dne 17. novembra 1989 sprejela znani "Maccanicov osnutek" v zvezi s pravicami slovenske manjšine.

Zatem je čakala več kot dva meseca in 26. januarja 1990 formalno vložila isti osnutek v senatu, da bi se o njem pričela razprava. Dva tedna pozneje, 6. februarja 1990, je bil osnutek dodeljen pristojni komisiji za ustavna vprašanja.

Sredi marca, torej spet poldrugi mesec pozneje, osnutek še ni bil vključen na dnevni red sej komisije.

Skratka, od trenutka formalne odobritve na seji ministrskega sveta je minilo štiri mesece in razprava o njem se še ni pričela. V tem času je vlada sprejela in vsilila dokončno odobritev Martellijevega zakonskega odloka o priseljencih. To je dokaz, da le politična volja opredeljuje roke sprejemanja posameznih zakonov. V našem primeru pa je politične volje zelo malo, skoraj nič. Medtem se ministri italijanske vlade širokoustijo. Zadnji je zunanji minister De Michelis, ki je pred nekaj dnevi v Beogradu na glas poudarjal, da bo Italija zaščitila slovensko manjšino z normami, ki bodo "na evropski ravni" (sic!).

Iz deželnih demokrščanskih krogov se širijo glasovi, da se razprava o "slovenskem zakonu" ne sme pričeti pred majskimi upravnimi volitvami, češ da bi v nasprotnem primeru vplivala na volilne izide na Goriškem in v Benečiji. Poleg tega pa naj bi iz psiholoških razlogov imel vsekakor prednost zakon o "mejnih področjih", ki bo naši deželi navrgel kakih 600 milijard lir, pa se nihče ne bo smel zgražati, če jih bo slovenska manjšina prejela osem.

Ta zadeva s časovnimi roki razprave o zaščitnem zakonu postaja sila resna, saj se je medtem že pričelo vzvratno štetje o predčasnem koncu desete mandatne dobe italijanskega parlamenta. Vsi govore, da bodo predčasne volitve skoraj gotovo čez leto dni, pomladi 1991, le redki pa si jih želijo še prej, jeseni 1990. Slednje bi bile skoraj gotove, če bi KPI na majskih upravnih volitvah doživela katastrofo. Kot je povedal Andreotti, bi se takoj začel ravs za njeno zapuščino.

Vzemimo torej kot najverjetnejši časovni rok predčasnih parlamentarnih volitev pomlad 1991. Časa za sprejem zaščitnega zakona bi bilo (teoretično) dobro leto dni. V resnici pa moramo odšteti vsaj štiri mesece počitnic in jenskih proračunskih razprav. Torej ostane pičlih osem mesecev

dela, v tem času pa bi se morala izreči tako senat, kakor poslanska zbornica.

Skratka: časa je zelo malo in skrbi nas, da se razprava ne prične. Če bo držala demokrščanska trditev, da se ne sme pričeti pred upravnimi volitvami ostane pol leta časa...

Pa smo tam: ali ni časovna stiska dober povod za politično izsiljevanje manjšine, češ "sprejmite to, kar vam ponujamo, sicer tudi tokrat ne boste imeli nič". Nekateri (imenujmo jih pragmatiki) so za take pritiske zelo občutljivi.

Potreben je naš jasen odgovor, ki naj obnovi mobilizacijo najširše fronte kulturnih in političnih sil. V ta okvir spadajo napor, da bi prvi korak osveščanja in mobilizacije bil shod vseh slovenskih izvoljenih predstavnikov, ki ga je KPI predlagala pred dobrim letom dni in je sedaj postal skupna domena vseh Slovencev, celo onkraj meja tradicionalne razvrstitve po komponentah.

Kajti mudi se in povedati moramo oblastem, da smo sicer malodušni, vendar pa se ne nameravamo sprijazniti s kakršnim koli zaščitnim zakonom.

Lahko bi celo pritrdili ministru De Michelisu in izjavili, da smo pripravljeni sprejeti samo zakon, ki bi obdržal evropsko kakovost manjšinskih pravic.

STOJAN SPETIČ

ZBOR SLOVENSKIH IZVOLJENIH PREDSTAVNIKOV

Za naše pravice

V teku priprave na zbor slovenskih izvoljenih predstavnikov v javne ustanove in uprave, to je na zbor, ki bi se ga udeležili naš senator, župani, deželni, pokrajinski, občinski in rajonski svetovalci, izvoljeni v organe in svete od Milj do Kanalske doline, ne glede na njih strankarsko pripadnost.

Namen je ta, da bi Slovenci tudi na ravni izvoljenih v javne institucionalne skupščine ocenili Maccanicov oziroma vladni osnutek za zaščito slovenske manjšine, ki je—kot znano—skrajno pomanjkljiv s svojo neustrezno vsebino. Obenem bi seveda skupaj načelno poudarili, kakšna bi morala biti dokončna vsebina zakona, da bi le—ta stvarno odgovarjal resničnim potrebam Slovencev in sodobni stopnji razvoja družbenih odnosov pri nas in v širšem mednarodnem okviru. V pripravah na zbor stremijo prizadevanja za tem, da bi k njemu pristopilo čim več izvoljenih Slovencev, saj bi že taka prisotnost jasno izpričala, kateri je teritorij, ki ga zgodovinsko prebiva naša skupnost

kot celota in ki ga mora zato upoštevati zakonodajalec pri izdelavi zakona za zaščito.

Pobuda se torej priključuje drugim prizadevanjem in boju Slovencev in drugih demokratov za pravično rešitev tega vprašanja. Zato je prav podčrtati, da so izvoljeni Slovenci v javne skupščine seveda le eden izrazov slovenske narodnostne skupnosti in jasno je, da je manjšina z lastnimi ustanovami in organizacijami družbenega, kulturnega, gospodarskega in strokovnega značaja pa tudi s posamezniki veliko več kot to, kar lahko predstavljamo izvoljeni. Pravzaprav je naloga in dolžnost vseh izvoljenih ta, da pri svojem javnem delu upoštevamo in spoštujemo razčlenjenost in razvejanost manjšine, ki je s svojimi organiziranimi strukturami kot tudi s svojimi posamezniki naravno sestavni del celotne družbe pri nas ter istočasno skupnost s svojimi specifičnimi interesi.

To bi morale pri svojem delu seveda upoštevati tudi politične stranke, ki gotovo ne morejo biti prepričane, da lahko kot take iz-

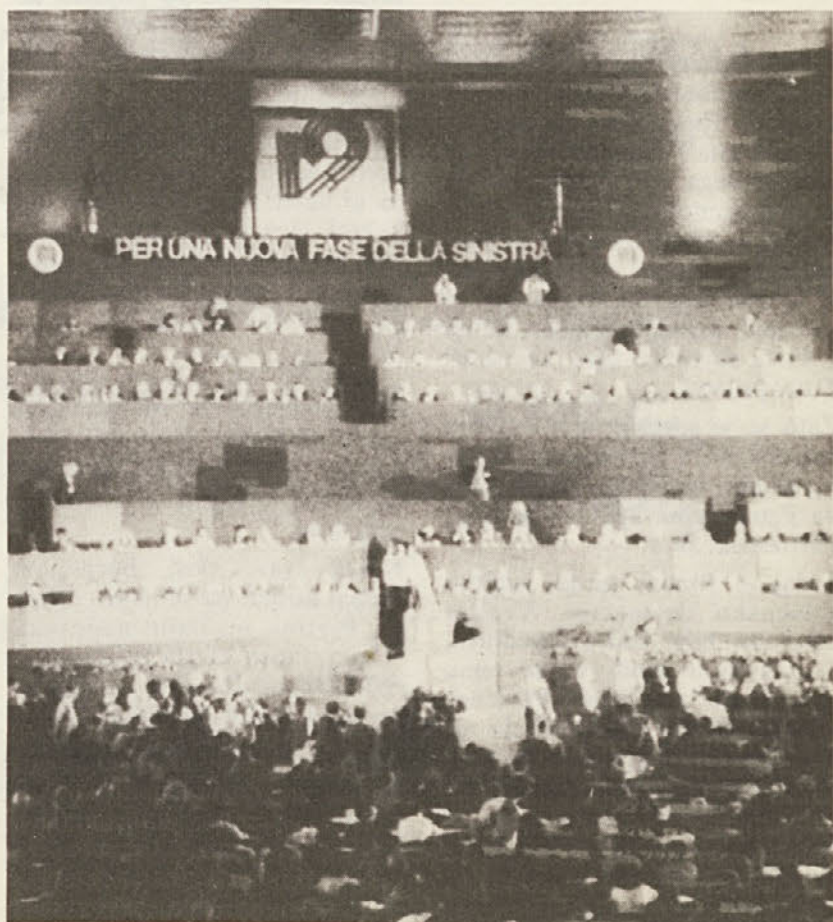
črpajo oziroma povsem pokrijejo potrebe in interese naše skupnosti kot celote ter njenih posameznikov—državljanov. Kot vsaka normalna skupnost se torej tudi naša izraža na več načinov in na več različnih ravneh, kjer ima vsakdo svojo vlogo.

Izvoljeni Slovenci so v tem državnem institucionalnem sistemu vsekakor ena teh ravni oziroma eden pomembnejših momentov, s katerimi nastopa slovenska manjšina v javnem življenju. Zato je prav, da se enkrat tudi izvoljeni zberemo na skupnem zasedanju in da se z vso našo javno odgovornostjo izrečemo za pospešitev postopka za odobritev pravičnega pričakovanega zaščitnega zakona. Vsako odlašanje z rešitvijo tega vprašanja v Rimu s strani vladnih sil, ki imajo večinsko odgovornost, povečuje razdaljo med potrebami manjšine, stopnjo splošnega procesa demokratizacije in dozorevanjem civilne zavesti v deželni družbi na eni strani ter stopnjo demokratične družbene ureditve na drugi.

MILOŠ BUDIN

NOVI VAL IZ BOLOGNE

19. kongres

UTRINKI

Najboljši sad sedemdesetih let

Zaspal je in se od nas poslovil s skromnostjo in dostojanstvom. Ni maral državnih ceremonij, saj je dobro vedel, da bo tudi brez njih (in predvsem zato) ostal v spominu in srcih vseh dobromiselnih, poštenih, naprednih ljudi, v Italiji in tudi drugod po svetu.

Prosili so me, naj o njem napišem nekaj misli. Raje bom nanižal nekaj utrinkov, vendar ena je misel, ki bi jo rad poudaril na samem začetku, kajti prepričan sem, da se bodo mnogi strinjali z njo.

Sedem let Sandra Pertinija na Kvirinalu je vsekakor najvidnejši rezultat velikih volilnih zmag KPI sredi sedemdesetih let in njenega tedanjega vpliva na politično dogajanje, čeprav so proti perspektivi takega političnega preokreta na vse kriplje delali teroristi in vsi, ki so se politično okoriščali s konzervativnim odmevom prevratniškega pritiska. Pertini je s predsedstva republike pokazal italijanskim državljanom, kaj lahko je demokratična alternativa dotedanjemu in sedanjemu režimu blokirane "realne demokracije".

Pertini je s svojim zgledom povedal vsem, da je možen tudi drugačen odnos do oblasti in politike, brez zvitosti in dvoumnosti, brez korupcije in izsiljevanja, skratka odnos, ki temelji na trdnih moralnih načelih in globoki veri v ljudi.

Pertini je do zadnjega vztrajal pri poudarjanju nujne enotnosti italijanske levice, stvarnega in tovariškega dialoga med komunisti in socialisti, prepričan, da sta to temelja preobrazbe Italije in sveta na načelih (kot je najpogostje poudarjal) tistega socializma, za katerega ni demokracije brez socialne pravičnosti, a tudi ni socialne pravičnosti brez svobode.

Pertini je umrl v trenutku, ko je svet začel uresničevati prvi del njegovega vizionarskega programa: "Uničite vojne arzenale, napolnite kašče z žitom."

Naša naloga je ta program utrditi in uresničiti v celoti.

st. s.

Ko je obiskal Trst, je sicer zgornji predsednik Pertini ves čas molčal. Spominjam se ga na Trgu Unità, zaprepaščenega in uzaloščenega ob spoznanju, da ga je del množice (v glavnem melonarska drhal) izžvižgal in psoval. Tega Pertini ni bil navajen. V krogih njegovih sodelavcev so se čudili, kako je mogoče, da ga v Trstu sovražijo zato, ker je bil Titov prijatelj.

Zato se je sprostil šele v tržaški ladjedelnici, s slovenskimi in italijanskimi antifasisti, pozneje pa na Piancavallu, kjer mu je zapel Partizanski zbor.

Tedaj je Pertini sprejel enotno slovensko delegacijo. Vendar stvar ni bila lahko izvedljiva. Protokolarni uradi so se temu upirali do zadnjega. Poslanec Cuffaro in sen. Gerbčeva sta zaman posredovala pri tajniku Kvirinala dr. Maccanicu (da, prav on, bodoči minister, ki se široko smeje na sliki s Kjudrom na Piancavallu). Na koncu je zadevo premaknil z mrtve točke

Enrico Berlinguer s telefonskim pogovorom. Ko je Pertini slišal, da se hočejo Slovenci pogovoriti z njim, ni bilo več nobene zapreke. Splahnele so, kakor pomladanski sneg.

Ne vem, če je Albin Škerk opisal tudi ta dogodek. Znano je, da je bila na tržaški prefekturi večerja v čast Pertiniju. Tržaški "Piccolo" je tedaj napisal v svoji kroniki, da si je na koncu predsednik republike zaželel šilce žganja.

To je le del resnice, kajti zamolčali so, da si je Pertini zaželel kozarček žganja s travami, ki mu ga je večkrat prinašal naš slovenski poslanec, s katerim sta bila prijatelja.

Nekoč, ko sem bil kot časnikar v Rimu, me je Albin prijel pod pazduho: "Hajde, gremo k Pertiniju". Šel sem z njim po hodnikih Montecitoria tja do uradov predsedstva zbornice. Tu je Albin izročil predsedniku steklenico domačega, po kraški navadi zavitega v časopisni papir. Pertini je tudi takrat začel obujati spomine na Jožeta Srebrniča in o tem, kako ga je goriški komunistični poslanec učil slovenščine, on pa njega francosko. Žal pa se slovenščine ni naučil, razen nekaj grdih besed.

Zadnja leta je bil Pertini dosmrtni senator, kot vsi bivši predsedniki republike. Ni prihajal na vse seje, vendar se je vsaj enkrat na teden pojavil v senatu, marsikdaj tudi na plenarnih zasedanjih.

Lansko pomlad je prišel v dvorano senata prav sredi ostre razprave o "ticketih", zaradi katerih je KPI dvignila val protesta v državi. Senator Pertini si je poiskal mesto natančno tam, kjer prideta senatorski skupini KPI in PSI v neposreden stik. Pogovarjal se je s sen. Giglio Tedesco Tato, ji izročil pismo za skorajšnji 18. vsedržavni kongres KPI, nato pa razposajeno dejal, da so ga vsi slišali: "No, sedaj pa bomo glasovali proti vladi." K njemu so takoj stekli socialisti in ga opozarjali, da je PSI za politiko samoprispevkov v zdravstvu, vendar svojega trmastega člana niso prepričali. Odločno je povedal, da je tudi sam upokojenec in se s tako politiko ne strinja. Tako je Pertini glasoval proti vladi. Ker pa ni hotel, da bi kdo s tem špekuliral, je nato pojasnil časnikarjem, da je bil njegov glas predvsem proti ministru Donat Cattinu...

Sandro Pertini je bil po svoje zelo hudomušen. Njegovo pojavljanje v restavraciji senata je običajno bilo povod za krajše šaljive pogovore.

Nekoč sva s posl. Bordonom skupaj kosila, pa se nama približa Pertini in naju nagovori: "Čujta, fanta, ali sta za zamenjavo? Oba mi dajta svoja leta, jaz pa vama dam svojo slavo".

Midva sva miselno računala najino skupno starost, on pa je že odhitel stran, še prej pa dodal: "Nič ne računajta, že vem, da bi jaz profitiral". Res. Za celih deset let bi se pomladil!

Spomini Albina Škerka na našega prijatelja

Tovariš Albin Škerk se je v letih, ko je bil poslanec v Rimu поблиže seznanil z bivšim predsednikom republike Pertinijem. Naš "direktor" je prava zakladnica zanimivih dogodkov in izkušenj. V njegovem pripovedovanju nikdar ne zmanjka osebne toplote, kar je razvidno tudi iz kratkega pogovora, ki ga tokrat objavljamo.

Kje si spoznal Pertinija?

Pertinija sem spoznal, takrat ko je on predsedoval poslanski zbornici. To obdobje je sovpadalo z mandati, ko sem bil sam izvoljen v rimski parlament. Z njim sem imel priložnost večkrat se srečati in se pogovarjati.

Kakšen vtis si odnesel s teh pogovorov?

Bil je nedvomno prikupna in izredna osebnost. Bil je prijatelj nas Slovencev in zagovornik naših pravic. Našo stvarnost je spoznal že pred vojno, ko se je družil s številnimi Slovenci, ki so bili, tako kot on, obsojeni na konfinacijo na otoku Ponza in po drugih zaporih. Najraje

se je spominjal Jožeta Srebrniča, s katerim sta se na Ponzi spoprijateljila. Spominjam se, da sem ob 25 letnici Srebrničeve smrti, želel komemorirati tale dogodek v parlamentu, pa mi je Pertini to prepovedal, ker pravilnik zbornice, tega ni dovoljeval.

Bilo mu je res nerodno. Rad pa se je odzval moji prošnji, naj napiše krajše besedilo za brošuro, ki smo jo ob tisti priložnosti objavili.

Kakšen je bil Pertinijev odnos do kolegov v poslanski zbornici?

Z vsemi poslanci je bil zelo prijateljski in vljuden. Z vsemi se je rad pogovarjal. Mene osebno je nekajkrat tudi branil. Spominjam se govora, ki sem ga imel v zvezi s pripravami na Titov obisk v Rimu. Misovci so z medklici skušali preprečiti, da bi svoj govor zaključil. Pertini pa jim je to preprečil.

Znano je, da si s Pertinijem obdržal dobre "zveze"?

Da, seveda. Ko sem bil župan devinsko-nabrežinske občine, je

mladinski zbor Glasbene matice nameraval obiskati Pertinija v Rimu. Kot predvideva pravilnik, so prošnjo za sprejem pri predsedniku republike vložili pri tržaški prefekturi. Naši pevci so zaman čakali na odgovor. Očitno se je v palači na trgu Unità nekaj zataknilo. Dan pred odhodom v Rim se je predsednik GM Semen obrnil name. Takoj sem telefoniral na Kvirinal in se pogovoril s Pertinijevem osebnim tajnikom Maccanicom — današnjim ministrom, s katerim se že več let pozna. Obrazložil sem mu zadevo in ga zaprosil, naj v mojem imenu pozdravi predsednika in ga zaprosi naj sprejme zbor GM. Uro kasneje je bila zadeva že rešena.

Rad bi tu povdaril, da je bil Pertini do naše manjšine vedno prijateljsko razpoložen. Žal pa ni utegnil občutno poseči v našo korist, ker ni nikdar imel odločilne besede. Ko pa je njegova beseda kaj zalegla, nam je rade volje pomagal.

EDI ŠELHAUS PRIPOVEDUJE

Slovenski fotoreporter na obisku pri predsedniku Sandru Pertiniju

Edi Šelhaus se je rodil leta 1919 v Trstu. Med obema vojnama se je s starši preselil v Jugoslavijo, kjer se je po družinski tradiciji izučil za fotografa. Med vojno se je pridružil osvobodilnemu gibanju. Bil je član fotosekcije pri Izvršnem odboru OF in vojni dopisnik. Kot fotoreporter je prišel v osvobojeni Trst. Po vojni je fotoaparati za nekaj časa zamenjal za filmsko kamero in zlasti v Trstu snemal vsa važnejša dogajanja nemirnih povojnih let. Med drugim je delal tudi za Delo in Lavoratore. Po vrnitvi v Ljubljano leta 1956 je delal pri Slovenskem poročevalcu, Tovarišu, Delu in za številne druge časopise. Leta 1982 je objavil za založbo Borec svoj življenjepis, naslov dela je "Fotoreporter" (kako drugače). Iz knjige ponatiskujemo opis srečanja, ki sta ga Šelhaus in takratni poslanec Škerk imela s pokojnim predsednikom Pertinijem.

Albin Škerk je po poklicu kamnosek. Ta poklic je opravljal do odhoda v partizane. Seznanila sva se v prvih burnih povojnih letih na tržaških ulicah in se večkrat istočasno znašla v okoliščinah, ki ne gredo iz spomina. Po moji vrnitvi iz Trsta sva se vnovič srečala šele po dveh desetletjih, Albin Škerk je bil medtem izvoljen na listi komunistične partije Italije za poslanca. Zastopal je Slovence v italijanskem parlamentu.

Tudi kot upokojenec se nisem nikoli nehal zanimati za razmere onstran meje. In tako sem najprej Albinu, nato pa tudi Ljubljanskemu dnevniku predlagal temo "En dan s slovenskim poslancem v italijanskem parlamentu". Predlog je bil z obeh strani sprejet. Poslanec Albin se je že peto leto boril, da bi prodrl z osnutkom o celoviti zaščiti slovenske manjšine v Italiji.

Najinemu potovanju v Rim se je pridružil še novinar Primož iz Ljubljane. Italijanski parlament zaseda od torka do petka, le v izjemnih primerih tudi čez soboto in nedeljo. Ko smo prispeli, so nas sprejeli vljudno, vendar sem moral torbo s fotoaparati pustiti v skupščinski sprejemnici. Fotografiranje med zasedanjem ni dovoljeno. Albin mi je pojasnil vzroke, med drugimi naslednja dva. Sej se večkrat udeleži le majhno število poslancev, fotografija govornika, ki govori prazni dvorani, pa ni zaželena. V zbornici pride včasih tudi do fizičnega obračunavanja pa so tudi fotografije te vrste nezaželene.

Ker sem bil brez kravate, ki pa je obvezna, sem si jo takoj kupil. Albin, ki je meni in Primožu razkazal zanimivosti in delo v parlamentu, je nato predlagal: "Kaj ko bi obiskali predsednika poslanske zbornice Sandra Pertinija, ki je moj dober znanec in velik prijatelj Slovencev?" Seveda sva bila takoj za to.

Kljub obilici dela in ne da bi bila s Primožem prej najavljena, nas je Sandro Pertini, eden najuglednejših italijanskih socialistov in današnji predsednik italijanske republike, takoj sprejel. V sproščnem pogovoru, ki je trajal več kot eno uro, sva zvedela toliko zanimivega, da sva kar strmela. Pertini je preživel velik del svojega življenja v internaciji in zapo-

rih. Pri tem je spoznal veliko naših rojakov. Med njimi je posebej omenil komunisto Jožeta Srebrniča, s katerim sta bila najdlje skupaj zaprta. (Jože Srebrnič je po kapitulaciji Italije vstopil v narodnoosvobodilno vojsko in partizanil po Goriškem. Leta 1944 je hotel prebresti naraslo Sočo in je pri tem utonil).

Jože je bil Pertiniju v zaporu izredno dober tovariš. Dajal mu je

med drugim jabolka, ki jih je dobival od doma, in naučil ga je celo nekaj slovenskih besed...

Med pogovorom sem bil ves čas na trnju. Ne bom imel izvirne fotografije uglednega sogovornika? Slednjič sem se opogumil. Rekel sem predsedniku, da vem, kako strogo je glede fotografiranja v parlamentu, pa bi vendar prosil, naj napravi izjemo, da posna-

mem to srečanje za objavo v Ljubljanskem dnevniku.

Sandro Pertini je dvignil telefonsko slušalko in v nekaj minutah je bila torba z aparati pri meni. S seboj sem imel po en izvod Ljubljanskega in Nedeljskega. Položil sem ju predenj. Uganil je mojo namero, vzel z mize časopis in si ga ogledal.

Ob slovesu nam je dejal, da je zelo vesel tega srečanja, Primoža

pa je objel in ga prosil, naj v Delu zabeleži njegove najlepše želje za tovariša Tita, do katerega čuti še prav posebno spoštovanje. Za spomin pa nam je podaril svojo knjigo "Šest obdobj in dva pobega" s posvetiloma.

Italijanski kolegi, ki sem jim pozneje pripovedoval o tem obisku, so menili, da nam je Sandro Pertini naklonil izjemno pozornost.

*Al Presidente
della Camera dei Deputati*

Roma. 23. giugno. 1969

*Ho conosciuto Giuseppe Grebernič
all'isola di Bongra, ove entrambi eravamo stati confinati
dal regime fascista.*

*Uomo di fede, fiero, deciso a non scendere mai ad
alcun compromesso. Dietro la scorza d'una apparente du-
rezza celava un animo buono dolce generoso, pronto
a fornire conforto ed aiuto.*

*Ricordiamo oggi: Giuseppe Grebernič - anche come
un severo ammonimento ai molti confortuisti: Egli
sin dagli anni venti si levò contro il fascismo con
fermezza, affrontando coraggiosamente sacrifici
e innumere persecuzioni.*

*Da tra i prigionieri nella lunga lotta contro il fascismo
e tra i prigionieri fu nella guerra di Liberazione, in
cui sacrificò la propria vita.*

*Ricordiamo Giuseppe Grebernič a noi stenti
come un caro e forte compagno di lotta; ricordiam-
o ai giovani come un esempio di fedeltà alla
libertà.*

Sandro Pertini

Znanstveni posvet

Manjšine in nova Evropa

"Zgodovinske manjšine in avtonomistična gibanja na pragu nove Evrope" je bila tema milanske konference, ki so jo priredila nekatera kulturna in ekološka središča (med njimi znani krožek "Il Politecnico") na pobudo milanskega senatorja Giuda Polliceja, ki pripada skupini "zelene mavrice".

Uvodni poročili sta podala Giancarlo Nostrini in Lelio Morriconne, ki sta opozorila predvsem na evropsko dimenzijo problematike, saj se narodnosti prebujajo povsod, od Kavkaza do Pribaltika, od Ulstra do Kosova.

S specifičnimi referati je nastopilo še deset govornikov. Med njimi evropski poslanec Alexander Langer, valdostanski senator Cesare Dujany, proučevalca manjšinskih problemov Tavo Burat in Sergio de la Pierre, urednik revije "Etnie" Merelli, iz naših krajev pa še deželni svetovalec Giorgio Cavallo in senator Stojan Spetič. Cavallo se je še posebej dotaknil procesa integracije v Srednji Evropi in zaviralne vloge, ki jo opravljajo "sirote hladne vojne", med katerimi se posebej izstopa okosteneli koncept obrambne vloge našega ozemlja, kjer bi sicer lahko prišlo do pravega razcveta mnogonacionalne družbe in kulturnega pluralizma.

Spetič je opozoril na tveganje, da bi narodnostni konflikti v Evropi ne postali alibi za neocentralistične sile in razmah večinskega nacionalizma, o katerem imamo na Balkanu dramatična pričevanja. Večinski nacionalizem lahko postane tudi sredstvo pridobivanja glasov v razmerah nastajanja parlamentarne demokracije na Vzhodu. Zato pa je pomembno, da se čim hitreje obnovijo skupni napor za čim bolj izostreno in obvezujočo definicijo evropske

kakovosti manjšinske zaščite. Sicer se lahko zgodi, da se bo Italija še naprej sprenevedala, češ da je sama lahko primer zgledega reševanja manjšinske problematike in zato ustanavlja v Benetkah, na pobudo ministra De Michelisa "evropski observatorij" o spoštovanju manjšinskih pravic, v katerem pa (kljub madžarski zahtevi) za sedaj ne bo predstavnikov narodnih manjšin.

Spetič je poudaril, kako italijanski politični razred ščiti samo "dominantne manjšine" na njihovem ozemlju, zanemarja pa manjšine, ki so pomešane in družbeno podrejene. Tak je primer Slovencev, ki se borijo proti logiki "jezikovnih kletk" Maccaicovega predloga, za uveljavitev kulture sožitja in odprtosti. V odsotnosti zaščitnega normativa se slovenska manjšina pred še vedno grozečo asimilacijo brani predvsem s pomočjo kulture in samostojno gospodarsko osnovo. Le—ta pa je zadnje čase pogostoma izpostavljena pritiskom in poskusom pogojevanja.

Naš odgovor, je zaključil Spetič, so enako družbeno dostojanstvo manjšinskega jezika, razpoložljivost pravic in organizirano sožitje. To je izziv demokratičnim silam v okviru širšega "evropskega tveganja", ko bi integracija vseh Slovencev pod skupno streho, ne glede na meje, spet omogočila Trstu biti pljuča slovenskega zaledja vsaj v enaki meri, kot bi lahko obnovljeno zaživela italijanska prisotnost v Istri, ko bi meje ne ločevale skupnosti, pač pa družile narode na prekrivajočih se "nacionalno—kulturnih prostorih".

Konferenco je zaključil z razmišljanjem o nujnosti obnove evropskega federalističnega duha radikalni senator Corleone.

ZGODOVINA

Izmerimo razdalje

Longo in Kardelj o tržaških komunistih po povratku Italije v Trst in pred njihovim vstopom v KPI

Priobčujemo del zaupnega poročila v slovenščini s prvega obiska uradne delegacije KPI pri ZKJ v Beogradu kmalu po Togliattijevem srečanju s Titom 1. 1956 in normalizaciji odnosov po sporu z Informbirojem. Odlomek je slovenski izpis zapisnika pogovora, ki se nanaša na tržaške razmere. Pri njem sodelujejo Luigi Longo, Edvard Kardelj, Veljko Vlahovič in Boris Kraigher — Janez. V tipkopisu mrgoli napak. Odločili smo se, da jih pri ponatisu ne popravimo.

UREDNIŠTVO

VLAHOVIČ: Ko govorimo o sedolovanju mišic, da moramo dovoliti tudi o vprašanju Trsta. Mi nočemo tukaj tržaško vprašanje tako, da bi izgledalo da hočemo od italijanske Partije nekaj isiljevati. Mnenja smo tudi, da tega vprašanja ni mogoče rešiti preko noči in z isiljevanjem. Ko govorim z isiljevanjem mislim, da nimogče postaviti tistemu delu partije, ki je radi resolucije kominforma, da se danes morajo vključiti v drugi del Partije to je tiste, ki je zavzela stališče kominforma. V Trstu se je polemika po letem 1948 izražala v zelo ostrém tonu med dvema Partijama. Tovariši, ki so zavzeli stališče antikominforma so še precej pretrpeli radi preganjanja s strani Vidalijske Partije. Zato ponavljam, da vsak pritisk na te tovariše bi imel samo negativne posledice. Vidali je notranja zadeva vaše partije, mi nočemo se vmešavati, ampak mislimo, da to vprašanje treba rešiti, ker se postavlja kakšen bo bodoči razvoj socialističnih sil v Trstu.

LONGO: Vprašanje KP. Trst je za Jugoslavijo bolešno vprašanje (iritante). Ob prihodu Hruševa in Bulaganina v Beograd so bile podane od te Partije eksplozivne izjave. Jaz sam sem moral intervenirati pri Vidali, da je nekoliko popravil nekoliko njegovo stališče. Vi veste, da delamo na tem da Partija Trst čimprej spoji z Partijo v Italiji in da stojimo na stališču, da ta Partija mora imeti enotno politično linijo kod Partija v Italiji. Mi do sedaj tega nismo uspeli izvesti. V istem času smo pa tudi zato da bo bodoča Federacija Trst imela tudi neka autonomija kakor jo imajo naprimer v Siciliji ali pa kje drugje. Ta autonomija najbibil v organizacijskem problemu in tudi lokalnem političnem. Mislim pa da moramo skrbeti, da se to vprašanje ne urejuje administrativno ampak politično ker administrativna rešitev bi dovedla do novih frakcij. Za spremitvev KP. Trst v federacijo se del vodstva te Partije upira, toda mi imamo že večino pristašev na bazi, ki se z tako rešitvijo strinja. Poslali bomo v Trst nove kadre z nalogo, da to vprašanje pozitiv—rešijo. Pred odhodom v Jugoslavijo sem osebno govoril z Vidalijem in Marino, toda konkretnih uspehov nisem imel. Ob ljubili so samo to, da nam ne bodo delali težko o priliki naše obiska v Jugoslaviji. Sedaj se pripravljamo na Kongres in bomo šli v ten vprašanju še dalje. Sedaj ko se vračamo bomo v Trstu pustili enega izmed tovarišev, ki bo imel razgovore z Vidalijem. Prepričani smo, da so odpadli razlogi, da bi KP. Trst kod taka še obstajala. Kongres bo rešil to vprašanje politični in če bo potrebno tudi kadrovske. KP. Trst z Vidalijem na čelu je ozka in sektaška in ni sposobna da bi razširila sodelovanje na vsa demokratična gibanja v Trstu. Nujno je združiti te dve Partiji v interesu celotnega delavskega gibanja. Po drugi strani pa se strinjamo, da to ne gre tako hitro, ker v Trstu so bila prevelika nasprotja med eno in drugo Partijo. To je komplicirana in težka stvar. Apeliramo na Jugoslovanske tovariše naj pomagajo v tem smislu.

KARDELJ: Razumemo položaj in se strinjamo, da ni treba hiteti, ker to bi lahko povzročilo krizo. ki bi koristila samo reakciji. Če bi mi forsirali to združitev bi se lahko zgodilo, da bi del množič, ki so zavzeli stališče proti kominformu postal plen slovenske reakcije. Zato moramo gledat realno na to stvar. Mislim pa da moramo delat na to da se bodo ta dva dela Partije združila. Mislim, da je danes naloga obeh delov, da iščejo med seboj tiste stvari, na katerih se lahko znajdejo na skupni liniji in s temi kontakti vsvarit pogoje za bodočo združitev. Ta dva dela dokler ne pride do unifikacije lahko vsak po svoji liniji gresta na isti cilj. Kar se tiče pa kominformistov, ki se vračajo v Jugoslavijo, Vam pa moramo povedat: Mi danes ne želimo da se ti vračajo v Jugoslavijo. Mi smo njim to tudi povedali in povedali smo jim tudi, da ko se vrnejo v Jugoslavijo bodo za njihova kriminalna dejanja postavljeni per sodišče in tudi obsojeni. Že ngre tu zato, da

to delamo iz kakega principa, toda tu pri nas je danes tak položaj te ljudu moramo obsoditi, čeprav mislimo, da ne bo dolgo ko bodo izpušeni.

JANEZ: Strinjam se, da položaj Trsta ni momentalni problem. Obstojajo namreč dejstva, da je položaj v Trstu zastupljen in zato tudi nemoremo pričakovati hitrega rešenja tega problema. Kominformisti v Trstu niso zastupljivali samo položaja v Trstu. Zastupljivali so ga tudi bivši coni B. Vodili so kampanjo proti sporazumu med Italijo in Jugoslavijo, kampanjo proti mejam in v tej kampanji se niso izražala socialistična načela! Nasprotno tu se izražal nacionalizem. Tako stališče Vidali je privedlo do tega da tudi drugi del Partije ja pričel zavzemati nacionalistične tendence. Ne samo to vsled takega stališča Vidali je tudi mi v Kopru nismo mogli izvajati drugačne politike napravnitalijanski majnšini kot smo jo čeprav dosikrat je bila v nasprotju z našimi željami in v nasprotju z principi.

Odnosi med Italijo in Jugoslavijo vstvarjajo nove pogoje in radi tega tudi politična linija Partije bi morala biti drugačna. Prepričati treba oba dela Partije, da meje so rešene in difinitivne in stem vstvariti v Trstu močni demokratični most med italijanskim ij jugoslovanskim ljudstvom ki bo v prid miru in razvojudemokratičnih sil.

darovi in prispevki

Ob poravnavi naročnine so v sklad DELA prispevali tovariši:

GRGIČ VIDA — Padriče 54 8.000 lir, **COLJA LADI** — Samatorca 20 8.000 lir, **SLAVEC IVAN** — Dolina 162 8.000 lir, **KOZINA MARJO** — Boljunec 3.000 lir, **DORČI MAVER** — Boljunec 10.000 lir, **PARTIZANSKI KLUB** — Boljunec 8.000 lir, **SANCIN JOSIP** — Dolina 95 8.000 lir, **ŠAVRON ANTON** — Dolina 8.000 lir, **GROBIŠA SREČKO** — Nabrežina kamnolomi 8.000 lir, **RADOVIČ ZOFKA** — Nabrežina 8.000 lir, **VIZENTIN ELIO** — Nabrežina kamnolomi 10.000 lir, **SIRK IRMA** — Križ 10.000 lir.

V počastitev spomina tovariša **GI-GIJA ŽERJALA** iz Boljunca darujejo za glasilo KPI— Delo sledeči tovariši:

Miro Žerjal (Boljunec 133) 10.000 lir, **Slavko Žerjal** (Boršt) 10.000 lir, **Jušto Klun** (Kremenka) 5.000 lir, **Pepi Lovriha** (Dolina 252) 5.000 lir, **Silva Žerjal** (Boljunec) 5.000 lir, **Aurelja Žerjal** (Boljunec) 5.000 lir, **Liggio Tul** (Stramar) 10.000 lir, **Stojan Maver** (Boljunec) 10.000 lir, **Dorči Maver** (Boljunec) 10.000 lir, **Ivan Slavec** (Dolina 162) 10.000 lir, **Oton Kozina** (Boljunec) 10.000 lir, **Marjo Ota** (Boljunec 357) 5.000 lir, **Milan Kuret** (Boljunec) 10.000 lir, **Bruno Žerjal** (Boljunec) 10.000 lir, **Švara Germano** (Boljunec) 10.000 lir, **Lindi Nino** (Boljunec) 5.000 lir, **Rino Kuret** (Boljunec) 5.000 lir, **Radko Slavec** (Boljunec) 5.000 lir.

PO TRŽAŠKEM KONGRESU

Kako naprej!

Pokrajinski kongres se je izteklo. Bili so dnevi vnetega, s pristno politično strastjo prežetega dela. Pomerili smo se z različnih stališč, prvič tako jasno in odkrito. Pa spremenili smo se. Na bolje. Pravila naše notranje demokracije, svobodnega kresanja mnenj, dialektike večin in manjšin, pomenijo premoženje partijske demokracije, ki se mu ne moremo več odreči. Zgolj nam, naši razumnosti in naši volji je zaupana naloga, da se ognemo ne le nevarnosti, da se kresanje različnih mnenj sprevrže v okamenelo ločene, temveč tudi tisti, da bi obnovljene in prepotrebne enotnosti med komunisti ne utemeljili na novih, od prejšnjih drugačnih osnovah politične in programske jasnosti.

Partija devetdesetih let ne bo mogla mimo bogate demokratične dialektike, nenehnega preračevanja večin in manjšin, presnavljanja vodstvenih sestavov. Če je vselej veljalo, da ni "voditelj za vse večne čase", to velja tembolj danes, v trenutku, ko je naša prenova v središču pozornosti ne le partijskih vrst, temveč družbe v celoti.

Predlog strankinega tajnika je v partijskih vrstah požel čvrsto podporo: njegovi listini je pritrđilo 66 odstotkov članstva. V Bo-

logni bomo obravnavali potek, odločitve ustanovnega postopka. Pri tem so stranki potrebne moči, izkušnje, znanje vseh članov.

Trst je, kot je znano, pokazal drugačno lice. Listina št. 1 sicer zdaleč prednjači pred drugima, toda z 49 odstotkov glasov ni premagala praga absolutne večine. Listini, ki zavračata tajnikov predlog, sta skupaj zbrali 51 odstotkov. Ob tem podatku se vprašanja partijskega vodenja, izbire vodstvenih sestavov, določitve skupne osnove zatikajo in nemara zapletajo. Enotnost je dragocena. Za vse nas. Toda enotnost nam danes ne more pomeniti togega presajanja števil in odstotkov. Enotnost ne kaže enačiti s sorazmernostjo. Enotnost je mogoče zgraditi in doseči le s političnimi prijemi in postopki na neizprosnih temeljih politične in programske jasnosti.

V to smer se moramo potruditi tudi pri nas, pa brez duševnih dvojnosti in brez mižanja pred dejstvi. Brez duševnih dvojnosti in brez mižanja pred dejstvi, kajti v Trstu ni partija ločena od partije v Italiji in podoba ter naravnost tržaških komunistov bosta lahko le skladni z državno

smerjo, saj se bo tudi v Trstu morala partija, vsa partija, vpreči v novi ustanovni postopek v vsakdanjem, v marsikaterem pogledu še neizkušenem prežemanju z družbo. Kajti tudi iz družbe, tudi iz tržaške družbe smo zaznali pomembna znamenja ne le pričakovanja in pozornosti pač pa že pripravljenosti na nov skupen napor. Odgovornost vseh je, da postrežemo z jasnimi odgovori, zato da se ti novi zametki utrđijo, da poženejo nove kali. Osnovno pravilo demokracije pravi: vlada naj, kdor ima večino. To mora veljati tudi v partiji. Najprej komisija, ki jo je izvolil kongres, za njo pa še pokrajinski odbor bosta preverila možne večine in programe in izbrala nov vodstveni sestav. Drugače, mislim, ne bo šlo.

Pri tem zaupamo, da bodo po Bologni številke predkongresnih listin izgubile politični in organizacijski pomen in bomo vsi znali z voljo in razumom premagati razprtije, ki so nas tudi v Trstu razdvajale, ter vtisniti novo vsebino naši skupni zavesti. Volitve 6. maja bodo za vse nas tudi v Trstu odločilna preizkušnja; izziv, ki mu bomo le združeni kos.

NICO COSTA